



**NIBIO**

NORSK INSTITUTT FOR  
BIOØKONOMI

# Skjøtselsplan for Brandal, Heia, kystlynghei, Vanylven kommune, Møre- og Romsdal fylke

NIBIO RAPPORT | VOL. 3 | NR. 91 | 2017



Synnøve Nordal Grenne

Divisjon for matproduksjon og samfunn/Kulturlandskap og biomangfold

## TITTEL/TITLE

Skjøtselsplan for Brandal, Heia, kystlynghei, Vanylven kommune, Møre- og Romsdal fylke

## FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Synnøve Nordal Grenne

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
19.07.2017	3/91/2017	Åpen	10477	17/02259
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:	
978-82-17-01897-1	2464-1162	26	2	

## OPPDRAAGSGIVER/EMPLOYER:

Fylkesmannen i Møre og Romsdal

## KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Geir Moen

## STIKKORD/KEYWORDS:

Kystlynghei, utvalgt naturtype, lyngbrenning, skjøtsel, utegangersau.

## FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Seksjon for Kulturlandskap og biomangfold

## SAMMENDRAG/SUMMARY:

Denne rapporten presenterer skjøtselsplan for kystlynghei for lokaliteten Brandal, Heia i Vanylven kommune, på oppdrag fra Fylkesmannen i Møre og Romsdal. Kystlynghei som naturtype er i dag sterkt truet i Norge. Skjøtselsplanen er utarbeidet etter mal for skjøtselsplaner for kystlynghei i regi av Miljødirektoratet.

## LAND/COUNTRY:

Norge

## FYLKE/COUNTY:

Nord-Trøndelag

## KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Stjørdal

## STED/LOKALITET:

Kvithamar/Vanylven

## GODKJENT /APPROVED

Knut Anders Hovstad

NAVN/NAME

## PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Synnøve Nordal Grenne

NAVN/NAME



NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR  
BIOØKONOMI

# Innhold

1	Generelt om kystlynghei.....	5
1.1	Ulike typer kystlynghei .....	5
1.2	Geografiske variasjoner av kystlynghei .....	6
2	Om Brandal, Heia naturgrunnlag og dagens drift .....	7
2.1	Kort områdebeskrivelse av Brandal, Heia.....	7
2.2	Driftsbeskrivelse .....	9
3	Skjøtsel av Brandal, Heia – beskrivelse av planlagte tiltak.....	11
3.1	Generelt om skjøtsel av kystlynghei .....	11
3.2	Beiting og dyrehold i kystlynghei.....	11
3.3	Lyngsviing .....	13
3.4	Restaurering av kystlynghei.....	14
3.5	Mål for skjøtsel på Brandal, Heia.....	14
3.6	Planlagte skjøtselstiltak på [navn på lokaliteten] .....	16
3.6.1	Beiterelaterte tiltak.....	16
3.6.2	Planer for sviing.....	17
3.6.3	Planlagte restaureringstiltak .....	17
3.6.4	Andre planlagte skjøtselstiltak .....	18
3.7	Oppfølging av skjøtelsplanen.....	18
4	Mer informasjon .....	19
5	Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten .....	20
6	Litteraturreferanse .....	23
7	Ortofoto/kart.....	24
8	Bilder.....	26
	Vedlegg.....	27

# Forord

Denne rapporten presenterer skjøtselsplan for kystlynghei for lokaliteten Brandal, Heia i Vanylven kommune, på oppdrag fra Fylkesmannen i Møre og Romsdal. Skjøtselsplanen er utarbeidet etter mal for skjøtselsplaner for kystlynghei i regi av Miljødirektoratet. Teksten i del 1 og del 3 som omhandler kystlynghei og skjøtsel av kystlynghei generelt, er felles for alle skjøtselsplaner for kystlynghei, utformet av Miljødirektoratet, og er således ikke forfattet av undertegnede for denne rapporten.

Takk til Fylkesmannen i Møre og Romsdal og brukerne for godt samarbeid og verdifull informasjon til prosjektet.

Kvithamar 18.07.2017

Synnøve Nordal Grenne

# 1 Generelt om kystlynghei

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Naturtypen har blitt til i de ytterste, oseaniske strøkene langs kysten der klimaet er så mildt at småfe har kunnet gå ute hele året, eller det meste av året. Om sommeren har også storfe beitet i lyngheia, og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene svidd slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en vintergrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som fôrplante om seinhøsten og vinteren. Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.



*Røsslyng er en viktig art i kystlyngheia.*

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strekker seg fra Lofoten i Nordland til Kragerø i Telemark. Det er også lynghei på noen få øyer i ytre Oslofjord, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Norderhaug & Johansen 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting, eller beiting store deler av året, og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Naturtypen kystlynghei inngår i kystlandskapet i en mosaikk med en rekke andre naturtyper slik som semi-naturlig eng- og strandeng, strandberg og myr. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlantehavskysten sør til Portugal. I Norge, som i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligste kystlyngheier og dermed et spesielt ansvar for å ivareta disse. Variasjoner i miljøvariabler (kalkinnhold, uttøringsfare og vannmetning) danner grunnlag for en rekke grunntyper av kystlynghei, og variasjoner i bruk (lyngsviing og beiting) øker kompleksiteten i artssammensettingen og diversitet. Tiden etter lyngsviing kan deles inn i fire ulike faser; pionerfase, byggefase, moden fase og degenererende fase, og enkelte arter kobles spesifikt til noen av disse fasene. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisyklusen betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også arts mangfoldet, spesielt av de skjøtselsavhengige artene, med kalkinnholdet i jorda (pH).

## 1.1 Ulike typer kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Natur i Norge (NiN), deler kystlynghei på grunnlag av kalkinnhold, uttøringsfare og vannmetning inn i tolv grunntyper: Kalkfattig bakli-hei, kalkfattig kystlynghei, kalkfattig tørr kystlynghei, kalkfattig fuktig kystlynghei, intermediær bakli-hei, intermediær kystlynghei, intermediær tørr kystlynghei, intermediær fuktig kystlynghei, svakt kalkrik kystlynghei, svakt kalkrik tørr kystlynghei, sterkt kalkrik kystlynghei, sterkt kalkrik tørr kystlynghei (Halvorsen et al. 2015).

I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, flekkmarihånd, tyttbær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubbær vanlige arter i norske kystlyngheier. Kalkrik kystlynghei skiller seg fra den kalkfattige ved et høyere innslag av kalkrevende arter som flekkmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Bakliheier, som ofte er nord- og østvendte, gjerne i humide skråninger, har typiske arter som bjørnekam, revebjelle, ormetelg, blåbær og blokkebær. Kystlynghei med høy uttørkingsfare har gjerne arter som heigråmose, melbær, kveinarter, finnskjegg og gulaks. Kystlynghei med høy vannmetning skiller seg fra tørrere grunntyper ved et framtrædende innslag av fuktkrevende arter og myrarter som klokkelyng, blokkebær, rome og bjønnskjegg.

Nedenfor finner du en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i lokale komplekse miljøvariabler.

## 1.2 Geografiske variasjoner av kystlynghei

### *Sør-Norge*

Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fukthei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

### *Vest-Norge*

Kystlyngheiene i vest dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstsesong. Klokkelyng, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng, som er frostmfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heibläfjær og kystmyrklegg. Artsmangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

### *Midt- og Nord-Norge*

Fra Trøndelag til Nordland, dominerer fukthei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåttestarr og torvull er også vanlige. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og fjellarter øker, som for eksempel dvergbjørk, rypebær og molte. Tørrhei (høy uttøringsfare og lav vannmetning) kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og melbær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av fattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkkrevende arter. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

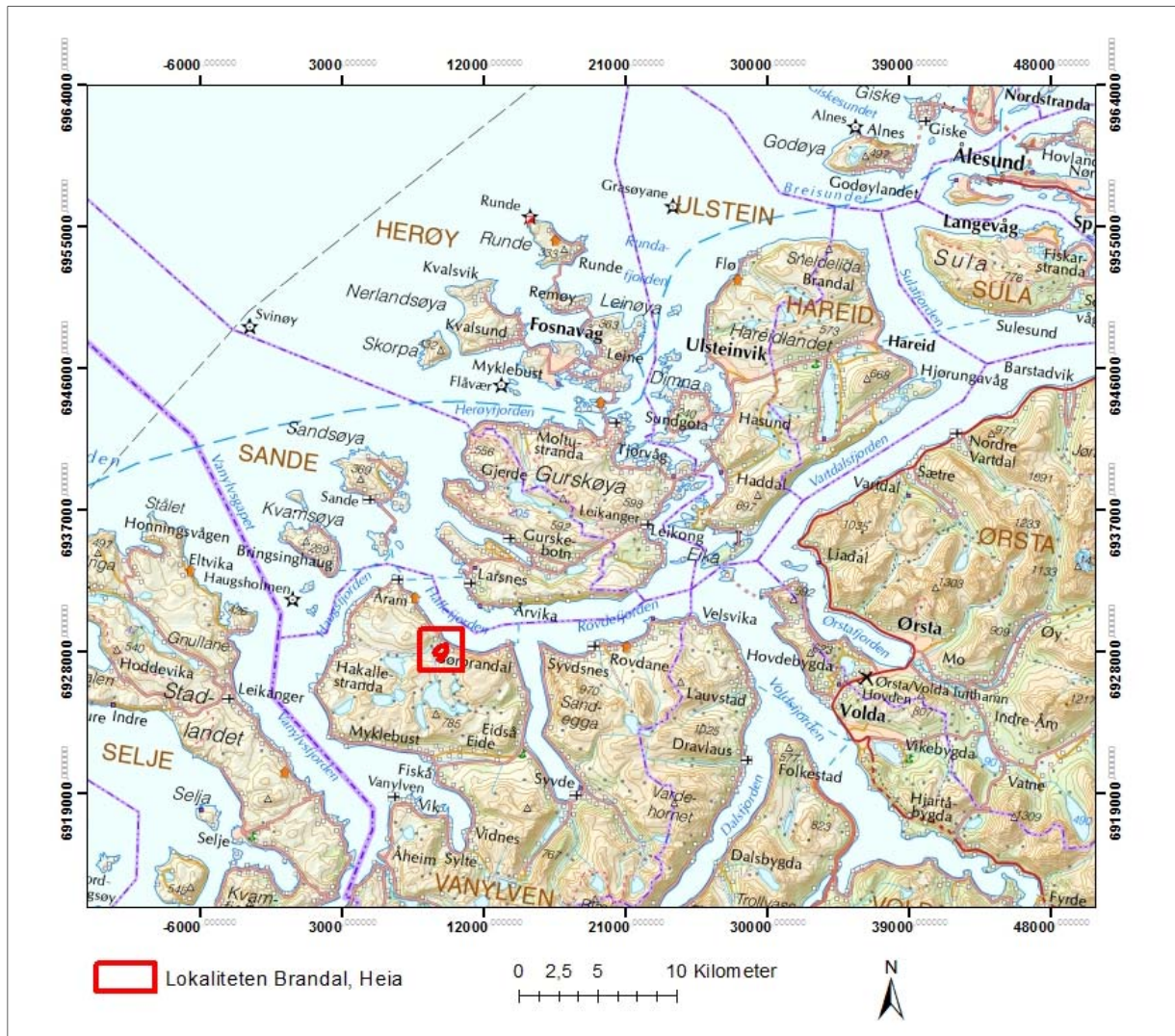
## 2 Om Brandal, Heia naturgrunnlag og dagens drift

### 2.1 Kort områdebeskrivelse av Brandal, Heia

Lokaliteten Brandal, Heia ligger i Vanylven kommune lengst sør på ytre Sunnmøre, i Møre og Romsdal fylke, like øst for Stadt. Området strekker seg fra boreonemoral vegetasjonssone opp i alpine soner, og ligger i sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon, humid underseksjon (O3h). Den dominerende bergarten i Vanylven er en biotittholdig granittisk gneis, med innslag av andre bergarter, særlig øyegneis og olivin, serpentinit og kleberstein (NGU 2002).

Lokaliteten er ei kystlynghei som ligg i ei bratt, vest-nordvestvendt fjellside opp mot fjellkollen Heia, like sør for bebyggelsen på Sør-Brandal (tidligere Sande kommune). Beiteområdet som går inn i skjøtselsplanen for Brandal, Heia ligger nederst i terrenget og lengst mot nord-vest i lokaliteten (fig. 3). Beiteområdet domineres av naturtypen kystlynghei, men innehar også noe rasmark. Det er en god del tørr kystlynghei (veldrenert rasmark), i mosaikk med fuktigere parti, med innslag av mange oseaniske arter. Dominerende naturtype er D07-Kystlynghei, med utforming D0701Tørr lynghei og i fuktigere parti innslag av D0703 Fuktig lynghei. Røsslyng er den dominerende arten i både tørr- og fuktig kystlynghei. I fuktheia er særlig bjønnskjegg, blokkebær, skrubbær, slåtestarr og blåtopp viktige arter sammen med røsslyngen, mens i tørrheia er melbær og heigråmose viktige arter sammen med røsslyngen. Av planter ellers kan nevnes heisiv, heistarr, hundekvein, klokkelyng, kornstarr og storfrytle. I bunnsjiktet var det mye heigråmose og noe torvmoser (Jordal 2008). Av moser ellers så ble det funnet gullhårmose *Breutelia chrysocoma*, som er en sørlig og oseanisk art (Jordal 2008).

Lokaliteten har tradisjonelt vært brukt som beite, men beitebruken er nå svak, og heia er i gjengroing. Gården og innmarka er inngjerdet, sauene går fritt i utmarka på sommerbeite. Beitetrykket virker å være lavt i et stort område. Det er relativt liten påvirkning ut over tradisjonell beitebruk, men denne er nå i ferd med å opphøre og er nå svak, og kystlyngheia er i gjengroing. Røsslyngen er gammel og grov og kan beskrives som sent moden og tidlig degenererende iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug et al. 1999). Generelt er lynghøyden forholdsvis lav (5-20 cm.) på rabber og områder utsatt for vindslitasje, mens den er noe høyere i forsenkninger. Lyngheia er hovedsakelig åpen med spredte oppslag både med furu og bjørk. Det er forholdsvis stor gjengroing med einer, noe som også kjennetegner fravær av lyngsviing. Beitedyrene unngår gjerne flekker med einerbusker, noe som gjør at beitekvaliteten forringes da større einerbusker skygger ut andre plantearter.



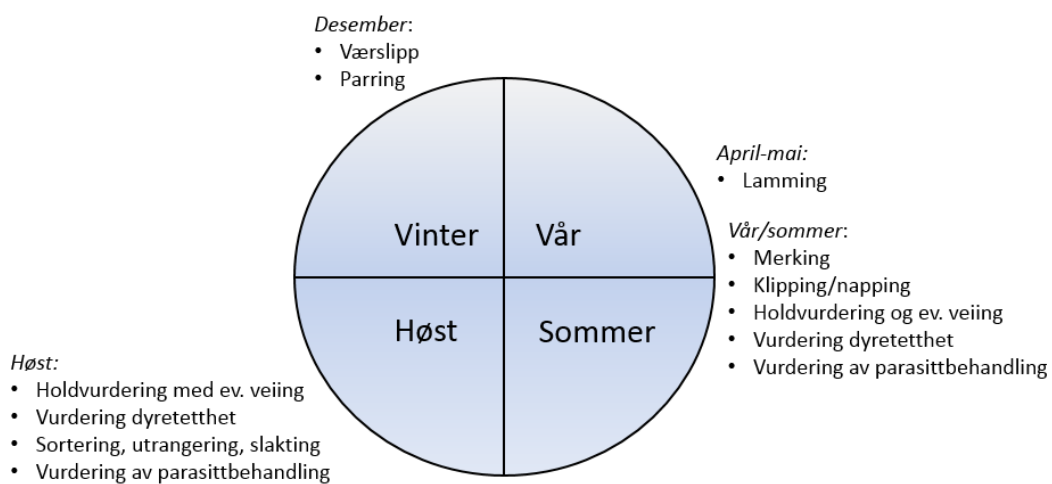
Figur 1. Topografisk kart som viser lokaliteten Brandal, Heia (inntegnet med rødt). Kartgrunnlag: Norge digitalt.



## 2.2 Driftsbeskrivelse

Dato for utarbeiding av driftsbeskrivelse: 28.09.2016
Beskriv dagens beite (ev. tegn inn på kart): Se fig. 3.
Hvor mange dyr beiter på de ulike beiteområdene: «Bøflokken» beiter her og har 20 søyer med lam, til sammen så blir det omtrent 45 dyr.
Beskriv nåværende opplegg for sviing (Hva har du svidd, når ble det svidd, ev. tegn inn på kart): Ingen sviing
Har du gjort andre skjøtselstiltak enn beiting og sviing: Rydding i skog og kratt i forbindelse med gjerding og rydding av vindfall. Kapper lauvtre slik at sauene kan ete lauv.
Vet du hvordan området har vært skjøttet tidligere (beiting, lyngslått, sviing eller annet)? Bruket ble utskilt fra garden Øvrelid. Tidligere drivar døde i 2003. Han hadde dyr (hvit norsk sau) heilt til da. Bjarne Molvik tok over bruket i 2010, da hadde han ca 20 søyer.
Er det noe med dagens skjøtsel (antall dyr, kvalitet på beiteområdene) du mener bør endres? Planen er å øke på med sau, kanskje til det dobbelte. Bruker synes kvaliteten på beite har bedra seg etter hvert
Må skjøtselen ta spesielle hensyn i området (sjeldne arter, hekkende rovfugler, andre hekkende fugler, problemarter, kulturminner, vern etc.)? Det er rovfugl (havørn) som hekker i fjellet på østsiden av lokaliteten (Alf Ottar Folkestad, pers. medd.), men dette er så pass langt unna skjøtselsområdet at det ikke er nødvendig å ta spesielle hensyn til dette. Det er likevel viktig ved evt. igangsetting av lyngsviing å unngå å svi i nærheten av hekkeplassene. Viktig å ikke svi etter midten av februar i disse områdene av hensyn til hekkeperioden.
Beskriv rutiner for tilsyn og sanking: Regelmessig tilsyn. Har to radiobjeller på sauene.
Beskriv tilgang til ly på beite: Naturlige leplasser i terrenget, skog og hus
Beskriv rutiner for eventuell nødføring og plassering av fôrlass: Har forstasjoner på beite.
Beskriv vanntilgang til dyra på beite: Rikelig med naturlig vanntilgang, får i tillegg vann i stamp med termoelement, spesielt i perioder med tilleggsføring med høy.
Relevante tillatelser fra Mattilsynet (for eksempel <u>dispensasjon til «utegang uten tjenlig oppholdsrom»</u> ): Har fått relevante tillatelser fra Mattilsynet

Driften gjennom året – legg til aktiviteter:



Har dere ønsker eller mål for de neste 3-5 år som det skal tas hensyn til?

Planen er å øke på med sau, kanskje til det dobbelte

Andre kommentarer:

## 3 Skjøtsel av Brandal, Heia – beskrivelse av planlagte tiltak

### 3.1 Generelt om skjøtsel av kystlynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau ansees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsføring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

### 3.2 Beiting og dyrehold i kystlynghei

Beiting er viktig for ivaretagelsen av kystlyngheiene, og i snøfattige og vintermilde kyststrøk med kystlynghei finner man former for utegangerdrift. Hold av dyr, uansett driftsform, krever at man følger tilhørende regelverk, se [www.lovdata.no](http://www.lovdata.no). Utegangerdrift er omtalt spesifikt flere steder i regelverket, med både egne tilpasninger og med dispensasjoner fra hovedregelverket mot at enkelte vilkår holdes. Av viktige regelverk å sette seg inn i, kan man trekke frem: «Lov om dyrevelferd» (Dyrevernlova), «Forskrift om velferd for småfe», «Forskrift om velferd for produksjonsdyr», «Forskrift om merking, registrering og rapportering av småfe» og «Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer». Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

For å kunne tilpasse dyretallet til beitegrunnlaget, må beitegrunnlaget vurderes. Beitegrunnlaget påvirkes av variasjoner i både naturforhold og hevd, og må derfor vurderes for hvert enkelt beite. Ofte inngår det flere naturtyper i det samlede kystlandskapet som beites, noe som også bør tas inn i den totale vurderingen av dyretallet. Dette kan være strandenger som er gode vår- og sommerbeiter, eller myr som kan ha viktige halvgress og starr utover høst og vinter. Kystlynghei i god hevd utgjør gode beiter, og inneholder helst vekslinger av røsslyng i både pionerfase, byggefase og moden fase. Dette gjør at beitedyrene kan veksle mellom røsslyngplanter av ulik alder og høyde. Beitekvaliteten til røsslyngen varierer med alder, og særlig gammel, forvêdet og skadet røsslyng forringer beitene mye. En del kystlyngheier finnes i vekslinger med mye bart berg, mens andre lyngheier danner tette tepper hvor røsslyngen har et høyt dekke. Både dekning og kvalitet på røsslyng tas med i beregningen av dyretall per arealenhet.

I «Forskriften om velferd for småfe», omtales utegangerdrift spesielt, og i § 18 «Unntak fra kravet om tjenlig oppholdsrom – utedrift», kan oppsummeres i følgende viktige punkt:

- 1) *Dyretallet skal tilpasses beitegrunnet.*
- 2) *Eier eller annen med ansvar for dyrene skal ha mulighet til raskt å skaffe tilstrekkelig og egnet fôr i tilfelle situasjoner der beitet ikke gir tilstrekkelig næring.*
- 3) *Det skal etableres fôringsplass som gjør det mulig å føre dyrene på en god måte.*
- 4) *Terreng og vegetasjon skal gi tilstrekkelig ly, og dyrene skal ha beskyttende ullfell i kalde årstider.*
- 5) *Det skal etableres innhengning som gjør det mulig å samle dyrene.*
- 6) *Dyrene skal samles når det er nødvendig av dyrevernmessige hensyn, og minimum vår og høst for kontroll, merking, napping og klipping av ull, nødvendig parasittbehandling, o.l.*
- 7) *Paring skal skje slik at lamming og kjeing kan forekomme når beite- og klimaforhold er gunstige.*

Gode vinterbeiter er nødvendig for et godt dyrehold. Nøkkelarten røsslyng inngår i beitegrunnet gjennom hele året, men er viktigst utover høsten og vinteren, da omfanget av andre beiteplanter reduseres. Selv om røsslyng er den viktigste vinterbeiteplanta, er tilgang på starr og gras som dyra finner innimellom lyngen betydningsfull for det samlede næringsopptaket om vinteren. Småfe på utmarksbeite skal etter regelverket ha tilsyn minst en gang per uke i områder uten særskilt risiko. Ved mistanke om økt fare må tilsynet intensiveres slik at forhold som kan medføre dårlig velferd, syke, skadde og avmagrede dyr, oppdages så tidlig som råd er. Det er en forutsetning at beitelokalitetene gir muligheter for å komme til med nødfôr, også i perioder med dårlig vær. Beitene må ha tilstrekkelig ferskvannstilgang gjennom hele året. Det må planlegges løsninger for mulig vannmangel, både sommer som vinter.

### *Gammelnorsk sau og andre husdyrslag*

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er mye brukt i utegangerdrift i kystlynghei, ettersom det er en hardfør, lett sau som er tilpasset helårsbeiting hvor det er vilkår for det. Under de riktige kombinasjoner av milde vintre, tilstrekkelig med areal og velkjøttede kystlyngheier, greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Paring skal skje slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging. Innholdet av protein i beiteplantene gjennom vinteren er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter.

Dersom lammene fra sau i kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslaktning må man gjøre tilpasninger. Disse lammene som ikke er slaktemodne må da overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er



*Gammelnorsk sau er godt tilpassa beiting i kystlynghei.*

det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalete raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med inneføring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og inneføring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten. Beiting med de langhala sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tyngre saueraser og stedvis til storfe (sinkyr, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

### 3.3 Lyngsviing

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lyngsviingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til spesielle verdier knyttet til området, slik som fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Det er viktig å orientere seg om hvilke verdier som finnes i området gjennom f. eks forvaltningsorgan som kommunen, fylkeskommunen, Fylkesmannen eller Miljødirektoratet/Statens Naturoppsyn, og tilpasse den planlagte skjøtselen til disse verdiene.



*Lyngsviing er ei vanleg skjøtselsform i kystlynghei.*

Når det gjelder lyngsviing, er de generelle rådene at avsviingsflatene ikke skal være for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauen får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha.

Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Eksempler på problemarter er einstape, sitkagran, rynkerose og tistler.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Man må sørge for å ha brannslukkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og med tele eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man få hjelp fra noen med erfaring, i hvert fall første gangen.

### 3.4 Restaurering av kystlynghei

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauen. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå raskere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodd.

### 3.5 Mål for skjøtsel for Brandal, Heia

SKJØTSELSPLAN			
Dato utarbeiding av skjøtselsplan:			
20.12.2016			
Dato befaring:			
28.09.2016			
Dato samtale med grunneier/bruker:			
28.09.2016			
Utformet av:		Firma:	
Synnøve Nordal Grenne		NIBIO	
UTM sone:	Nord:	Øst:	Gnr./Bnr.:
ETRS_1989_UTM_Zone_33N	6896902	320621	135/1
Areal (nåværende):		Areal (etter evt. restaurering):	
144 daa		144 daa	
Del av verneområde:		Hvilket vern:	
Nei			
Finnes det særskilte skjøtselshensyn i området, hvilke:			
Det er rovfugl (havørn) som hekker i fjellet på østsiden av lokaliteten (Alf Ottar Folkestad, pers. medd.), men dette er så pass langt unna skjøtselsområdet at det ikke er nødvendig å ta spesielle hensyn til dette. Det er likevel viktig ved evt. igangsetting av lyngsviing å unngå hekkeplassene. Viktig å ikke svi etter midten av februar i områdene i nærheten av hekkeplassene av hensyn til reirbygging.			

## MÅL

### Hovedmål for lokaliteten:

Hindre gjengroing og øke verdien av kystlyngheia ved å øke beitetrykket, innføre lyngsviing. Bevare en sterkt truet naturtype.

### Konkrete delmål:

#### Restaurering:

Lyngheia er hovedsakelig åpen med spredte oppslag både med furu og bjørk. Generelt bør oppslag med busker/trær i beiteområdet hugges ut ved høyde over 1 m. for å forhindre videre gjengroing. Disse brenner også gjerne dårlig under lyngsviing. Einerbusker brenner godt og trenger ikke hugges ut på forhånd, men skulle store busker stå igjen etter brann bør disse fjernes. Ideelt sett bør hogstavfall fraktes ut av kystlyngheia, men om terrenget vanskeliggjør dette kan avfallet samles og brennes i lyngheia, fortrinnsvis på andre naturtyper, da større bål gir høy varmeutvikling og ødelegger røtter og frøbank i jordsmonnet. Etablerte bålflater bør brukes om igjen ved senere brenning. I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal brennes bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig tilskuddsfôr for sauen.

#### Beite:

Det er bare de nord-vestlige deler av lokaliteten som brukes som beiteområde. Området beites i dag med gammelnorsk sau på sommerbeite. For god skjøtsel av kystlyngheia ville helårsbeite vært det beste, men sommerbeite kan likevel sterkt anbefales for å opprettholde kulturlandskapet fremfor et alternativ med evt. brakklegging. Driften skal være tuftet på et opplegg som sikrer god dyrevelferd. Driftsformen helårs utegangerdrift krever godkjenning fra Mattilsynet, og det forutsetter driftsopplegg og tilsyn som tar høyde for situasjoner med behov for tilleggsforing og ly/enkelt dyrerom når forholda krever det. Dersom forholdene ikke tillater det er det også mulig å starte beiting tidlig på våren og opprettholde beitet så langt utover høsten som mulig. Bruker har planer om å øke antallet dyr fra dagens antall på sikt.

#### Lyngsviing:

Eablering av ny vegetasjon i brannflater vil variere mellom lokaliteter og ut ifra hvor vellykket lyngsviinga har vært. Det er i dag ikke brannflater i området som kan brukes for å beregne hastighet på revegetering. Anbefalt tid mellom hver brenning er derfor her generell (10-25 år) og ikke områdespesifikk. Areal med kystlynghei som ble registrert i beiteområdet på lokaliteten er på ca. 144 daa. Dvs. at for å fullføre en lyngheisyklus med sviing over 20 år bør det brennes ca. 7 daa. pr. år, men her må man prøve seg fram i litt mindre sviflater i første omgang for å vurdere revegetering. Det bør registreres vegetasjonsutvikling etter sviing for å kunne anslå regenereringshastighet og evt. korrigere tidsperioden mellom sviing. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel og forvedet (vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy), brenner man på nytt. Om det i løpet av vinterhalvåret ikke lar seg gjøre å brenne pga. vær- og vindforhold kan dette gjennomføres et senere år. Lyngsviing krever store ressurser og må tilpasses kapasiteten til bruker. Alternativt kan det brenne f.eks. hvert andre eller tredje år, og evt. øke størrelsen på brannflaten om nødvendig. Det bør likevel ikke være færre enn 8-10 lyngsviinger i en brannsyklus, slik at man får mosaikk av vegetasjonsflater med ulik alder. Det er nødvendig i en startfase at brukerne får kurs i lyngsviing hvor det leies inn erfarne fagfolk til denne jobben. Her bør det vurderes å etablere et samarbeid med f.eks. kommune, fylkesmann og andre brukere for å få arrangert kurs i lyngsviing på egnede areal i fylket.

En må være oppmerksom på om sitkagran spirer i brannflatene etter brenning. I år med stor kongleproduksjon bør en derfor være påpasselig og unngå brenning nær plantefelt av sitka. Dersom sitkagran spirer må disse fjernes. Skulle det forekomme høy spiring med sitka i brannflater kan det tyde på at arten har en betydelig frøbank i jorda, og videre brenning må utsettes til evt. alle sitkaplantasjer i nærheten er hugget ut. Slike plantasjer fungerer som frøkilder for spredning av sitkagran, og kan føre til at arten etablerer seg i kystlyngheia. Sitkagran danner bare kortvarig frøbank i følge det som foreligger av litteratur, men den har stor frøspredningsevne og sviflatene vil kunne fungere som gode såbed.

Desifikke mål for delområde(r):

ndsmål arter:

Forhindre etablering av sitkagran i kystlyngheia.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

Fjerne forekomstene av sitkagran i kystlyngheia.

## 3.6 Planlagte skjøtselstiltak for Brandal, Heia

### 3.6.1 Beiterelaterte tiltak

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak, beiting:

Etablere helårsbeite eller beite så mye av året som mulig etter forholdene. Vedlikeholde eksisterende gjerder.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak beiting og tilrettelegging for beiting: Vedlikehold av gjerder	2017-18		2017-18
Utstørsbehov knyttet til beiting og tilrettelegging for beiting: Gjerdepåler, netting, ekstra personell, teknisk utstyr.			



### 3.6.2 Planer for sviing

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak med sviing:

Oppstart med lyngsviing i deler av kystlyngheia.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak sviing: Oppstart med lyngsviing i deler av kystlyngheia.	2017-18	Ca. 144 daa 200 kr/daa	
Utstysbehov knyttet til sviing: Innleid personell, evt. gjennomføre kurs i lyngsviing. Utstyr for å tenne og slukke etter lyngsviing: gassbrenner og brannvifter			

### 3.6.3 Planlagte restaureringstiltak

Beskrivelse av planlagte restaureringstiltak:

Generelt hugge ut trær/busker > 1 m før brenning

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Spesifikke restaureringstiltak: På sikt hugge ut plantasjer med sitkagran/ fjerne sitkagranspirer i kystlyngheia for å forhindre spredning.	Fra 2017. ved kapasitet	Ca daa 1000 kr/daa	
Utstysbehov knyttet til rydding/slått/fjerning av problemarter: Ryddesag/motorsag for fjerning av busker og trær, verneutstyr.			

### 3.6.4 Andre planlagte skjøtselstiltak

ANDRE AKTUELLE SKJØTSELSTILTAK
Beskrivelse av andre tiltak, ut over restaurering, sviing og beiting.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak:			
UTSTYRSBEHOV			
Annet:			

### 3.7 Oppfølging av skjøtselsplanen

OPPFØLGING
Skjøtselsplanen skal evalueres innen 5 år: Bør evalueres innen 2021 med rekartlegging
Behov for registrering av spesifikke naturtyper og/eller artsgrupper:
Nylig gjennomførte eller påbegynte tiltak som er finansiert:
ANSVAR
Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen: BJARNE MOLVIK

## 4 Mer informasjon

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se: **Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker** som finnes på DNS hjemmesider: <http://www.dirnat.no/content/1916/>

### Annen aktuell litteratur:

- Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.
- Haaland, S. 2002. Fem tusen år med flammer; det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad & Bjørke.
- Halvorsen, R., Bryn, A., Erikstad, L. & Lindgaard, A. 2015. Natur i Norge - NiN. Artsdatabanken, Trondheim (<http://www.artsdatabanken.no/nin>).
- Halvorsen, R., medarbeidere og samarbeidspartnere, 2015. NiN – typeinndeling og beskrivelsessystem for natursystemnivået. – Natur i Norge, Artikkel 3 (versjon 2.0.3): 1–509 (Artsdatabanken, Trondheim; <http://www.artsdatabanken.no>.)
- Kaland, P.E. & Vandvik, V. 1998. Kystlynghei. S. 50-60 i: Framstad, E. & Lid, I.B. (red.) Jordbrukets kulturlandskap, Universitetsforlaget, Oslo.
- Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.
- Nilsen, L.S. (red.) 2009. Naturen. Populærvitenskapelig tidsskrift. 2009-2: 66-128. Spesialnummer om kystlynghei i Norge.
- Norderhaug, A. & Johansen L. 2011. Kulturmark og boreal hei – I: Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

## 5 Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)						
Navn på lokaliteten: Brandal: Heia		Kommune: Vanylven		Områdenr.:		
ID i naturbase: BN00039627		Registrert i felt av: Synnøve Nordal Grenne		Dato: 28.09.2016		
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige): Bjarne Molvik pers. medd. 2016 BN00039627, Jordal, J.B. (2008). Jordal, J. B. & Holtan, D. 2008: Supplerande kartlegging av naturtypar i Vanylven kommune 2007. Møre og Romsdal Fylke, Areal- og miljøvernavdelinga rapport 2008-01. 69 s.				Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:		
Hovednaturtype (% andel fordeling): D07 Kystlynghei D0703 Fuktig lynghei, D0701 Tørr lynghei  Tilleggsnaturtyper/mosaikk (% andel fordeling):			Grunntyper etter NiN, M1:5000 (% andel fordeling): Fattig fukthei ,fattig tørrhei			
Verdi (A, B, C): B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.): Bilder tatt under befaring 28.09.2016			
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11):						
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper: H3 Fuktig lynghei H1 Tørr lynghei
< 20 m	x	God	x	Slått		
20-50 m		Svak	x	Beite	x	
50-100		Ingen		Pløying		
>100 m		Gjengrodd	x	Gjødsling		
		Dårlig		Lauving		
				Torvtekt		
				Brenning		
				Park/hagestell		

### OMRÅDEBESKRIVELSE (For naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)

#### Innledning:

Områdebeskrivelsen er utarbeidet av NiBIO Kvithamar ved Synnøve Nordal Grenne. Dette er i forbindelse med oppfølging av handlingsplan for kystlynghei i Møre- og Romsdal og utarbeidelse av skjøtselsplan, på oppdrag fra grunneier og Fylkesmannen i Møre- og Romsdal. Det ble holdt et møte med

<p>grunneier og tatt befaring i felt 28.09.2016. Skjøtselsplanen omfatter lokaliteten Brandal, Heia (Id Naturbase BN00039627) som er kartlagt og registrert som kystlynghei verdi B av J.B. Jordal (2008). Området er av den grunn ikke rekartlagt i arbeidet med skjøtselsplanen.</p>
<p><b>Beliggenhet og naturgrunnlag:</b>  Lokaliteten er ei kystlynghei som ligg i ei bratt, vest-nordvestvendt fjellside opp mot fjellkollen Heia, like sør for bebyggelsen på Sør-Brandal. Området strekker seg fra boreonemoral vegetasjonssone opp i alpine soner, og ligger i sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon, humid underseksjon (O3h). Den dominerende bergarten i Vanylven er en biotittholdig granittisk gneis, med innslag av andre bergarter, særlig øyegneis og olivin, serpentinit og kleberstein (NGU 2002).</p>
<p><b>Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper:</b>  En god del tørr kystlynghei, og veldrenert rasmarek, men i mosaikk med fuktigere partier, med innslag av mange oseaniske arter. I bunnsjiktet var det mye heigråmose og dels torvmoser.</p>
<p><b>Artsmangfold:</b>  Av planter kan nevnes heisiv, heistarr, hundekvein, klokkelyng, kornstarr og storfrytle. Av moser ble det funnet m.a. gullhårmose <i>Breutelia chrysocoma</i>. Røsslyng er den dominerende arten i både tørr- og fuktig kystlynghei. I fuktheia er særlig bjønnskjegg, blokkebær, skrubbær, slåttstarr og blåtopp viktige arter sammen med røsslyngen, mens i tørrheia er mjølbær og heigråmose viktige arter sammen med røsslyngen.</p>
<p><b>Bruk, tilstand og påvirkning:</b>  Gården og innmarka er inngjerdet, sauene går fritt i utmarka og beiter. Beiteområdet domineres av naturtypen kystlynghei, men innehar også noe rasmarek. Det er relativt liten påvirkning ut over tradisjonell beitebruk, men denne er nå i ferd med å opphøre og er nå svak, og kystlyngheia er i gjengroing. Lokaliteten har vært brukt som sommerbeite langt tilbake i tid og fram til nå, men beitetrykket i dag er lite sammenlignet med tidligere da det var høyt beitetrykk både av geit, sau og storfe. Røsslyngen er gammel og grov og kan beskrives som sent moden og tidlig degenererende iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug et al. 1999). Generelt er lyngheiyden forholdsvis lav (5-20 cm.) på rabber og områder utsatt for vindslitasje, mens den er noe høyere i forsenkninger. Det er noe spredte oppslag både med furu og bjørk i nedre deler av kystlyngheia og i sørlige deler. Lyngheia har forholdsvis stor gjengroing med einer, noe som også kjennetegner fravær av lyngsviing i kystlyngheia. Beitedyrene unngår gjerne flekker med einerbusker, noe som gjør at beitekvaliteten forringes da større einerbusker skygger ut andre plantearter.</p> <p>Det er et plantefelt med sitkagran i tilgrensende områder. Fremmedarten sitkagran er svartelistet med svært høy risiko (iht. Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012), i form av et stort sprednings- og invasjonspotensiale.</p>
<p><b>Fremmede arter:</b>  Sitkagran</p>
<p><b>Kulturminner:</b>  Gamle tufter etter høyløer og torvløer i området.</p>
<p><b>Skjøtsel og hensyn:</b>  <b>Beite:</b>  Beitet må videreføres. For god skjøtsel av kystlyngheia ville helårsbeite vært det beste, men sommerbeite kan likevel sterkt anbefales for å opprettholde kulturlandskapet fremfor et alternativ med evt. brakklegging. Gammelnorsk sau er tilpasset utegangerdrift i store deler av året, eller hele året når det er vilkår for det. Hvis mulig kan beitesesongen gjerne forlenges i størst mulig grad og inkludere vår- og/eller høstbeite. Dette vil gi større beitetrykk på lyng- og buskvekster, som gir forbedret skjøtsel av kystlyngheia. Man bør unngå fysiske inngrep og innplantning av barskog.</p> <p><b>Lyngsviing:</b>  Det anbefales å innføre lyngsviing for å øke beitekvaliteten på kystlyngheia. Etablering av ny vegetasjon i brannflater vil variere mellom lokaliteter og ut ifra hvor vellykket lyngsviinga har vært. Det er i dag ikke</p>

brannflater i området som kan brukes for å beregne hastighet på revegetering. Anbefalt tid mellom hver brenning er derfor her generell (10-25 år) og ikke områdespesifikk. Areal med kystlynghei som ble registrert innenfor beiteområdet er på ca. 144 daa. Dvs. at for å fullføre en lyngheisyklus med sviing over 20 år bør det brennes ca. 7 daa. pr. år, men her må man prøve seg fram i litt mindre sviflater i første omgang for å vurdere revegetering. Det bør registreres vegetasjonsutvikling etter sviing for å kunne anslå regenereringshastighet og evt. korrigere tidsperioden mellom sviing. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Førproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel og forvedet (vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy), brenner man på nytt.

Om det i løpet av vinterhalvåret ikke lar seg gjøre å brenne pga. vær- og vindforhold kan dette gjennomføres et senere år. Lyngsviing krever store ressurser og må tilpasses kapasiteten til bruker. Alternativt kan det brennes f.eks. hvert andre eller tredje år, og evt. øke størrelsen på brannflaten om nødvendig. Det bør likevel ikke være færre enn 8-10 lyngsviinger i en brannsyklus, slik at man får mosaikk av vegetasjonsflater med ulik alder. En må være oppmerksom på om sitkagran spirer i brannflatene etter brenning. I år med stor kongleproduksjon bør en derfor være påpasselig og unngå brenning nær plantefelt av sitka. Dersom sitkagran spirer må disse fjernes. Skulle det forekomme høy spiring med sitka i brannflater kan det tyde på at arten har en betydelig frøbank i jorda, og videre brenning må utsettes til evt. alle sitkaplantasjer i nærheten er hugget ut.

En viktig forutsetning for vellykket lyngbrenning er tele i jorda (evt. høy vannmetning). Da unngår man at frøbanken (frøinnhold i jorda) og røtter i det øverste jordlaget skades av varmeutviklingen fra brann. Generelt så skal brenning skje i perioden 15. september-15. april under egnede vindforhold. I nærheten av område med hekkende rovfugl er det viktig å ikke svi etter midten av februar av hensyn til reirbygging (A.O. Foldestad, pers.medd.). Det må være tilstrekkelig med mannskap under brenningen, og varsling skal skje etter kommunens retningslinjer (brannvesen, naboer, Fylkesmannen). Egnede utstyr som brannvifter (slokking) og gassbrenner (tenning) må være tilgjengelig. Lyngbrenning er krevende og en full mestring av denne skjøtselen vil strekke seg over mange år. Hvis en er utrygg i forhold til brenning vil det være naturlig å leie inn hjelp fra erfarent hold i startfasen.

#### Gjengroing:

I kystlyngheia finnes spredte forekomster med enkelttrær, hovedsakelig bjørk og furu. Slike busker og trær må hugges ned og fjernes før brenning. Det anbefales at plantasjene med sitkagran i tilgrensende områder hugges ut og fjernes. Disse fungerer som frøkilder for spredning av sitkagran, og kan føre til at arten etablerer seg i kystlyngheia. Sitkagran formerer seg først og fremst med frø, og noen individer starter produksjon av frø allerede ved en alder på 6 år, men de fleste individene er kjønnsmodne ved alder 20-40 år (Harris, 1990, Griffith, 1992). Nordamerikanske forsøk har også vist at 54 % av frøene er spiredyktig, og at arten er i stand til å spire på nærmest hvilket som helst substrat (Griffith, 1992). Sitkagran har også vegetativ formering i form av adventivrøtter fra grener som kommer i kontakt med jord, spesielt unge grener vil lett danne slike røtter (Harris, 1990).

#### Del av helhetlig landskap:

Kystlyngheia i Brandal, Heia er en del av et større kystlyngheiareal i Vanylven, som sammen med naturbeitemark og dyrket mark inngår i et helhetlig kulturlandskap.

#### Verdibegrunnelse:

Stort areal. Skjøtsel med sauebeite. Lokaliteten får verdi B (viktig) på grunn av at det er ei større lynghei som fremdeles er åpen og i hovedsakelig treløs, men som likevel er i gjengroing.

#### Merknad:

## 6 Litteraturreferanse

Folkestad, Alf Ottar, pers.medd. 2016

Molvik, Bjarne pers. medd. 2016

Fremstad, E., Aarrestad, P.A. & Skogen A. 1991. Kystlynghei på Vestlandet og i Trøndelag. Naturtype og vegetasjon i fare. NINA Utredning 029. Side 92.

Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. 279 s.

Gederaas, L., Moen, T.L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) 2012. Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012. Artsdatabanken, Trondheim.

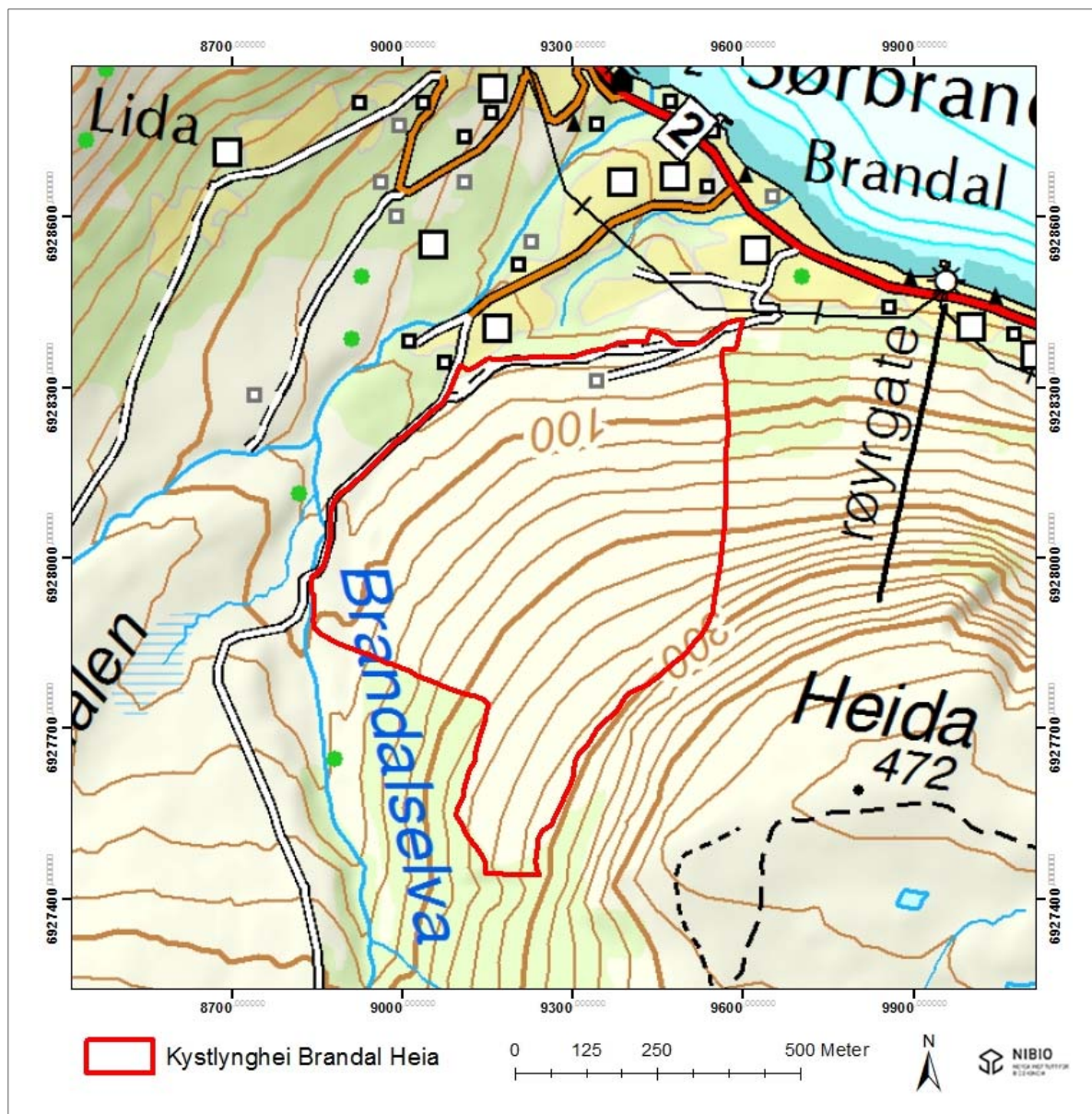
Jordal, J. B. & Holtan, D. 2008: Supplerande kartlegging av naturtyper i Vanylven kommune 2007. Møre og Romsdal Fylke, Areal- og miljøvernavdelinga rapport 2008-01. 69 s.

Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

NGU u.d. Berggrunn Nasjonal berggrunnsdatabase. Lokalisert 05.10.2015 på <http://geo.ngu.no/kart/berggrunn/>

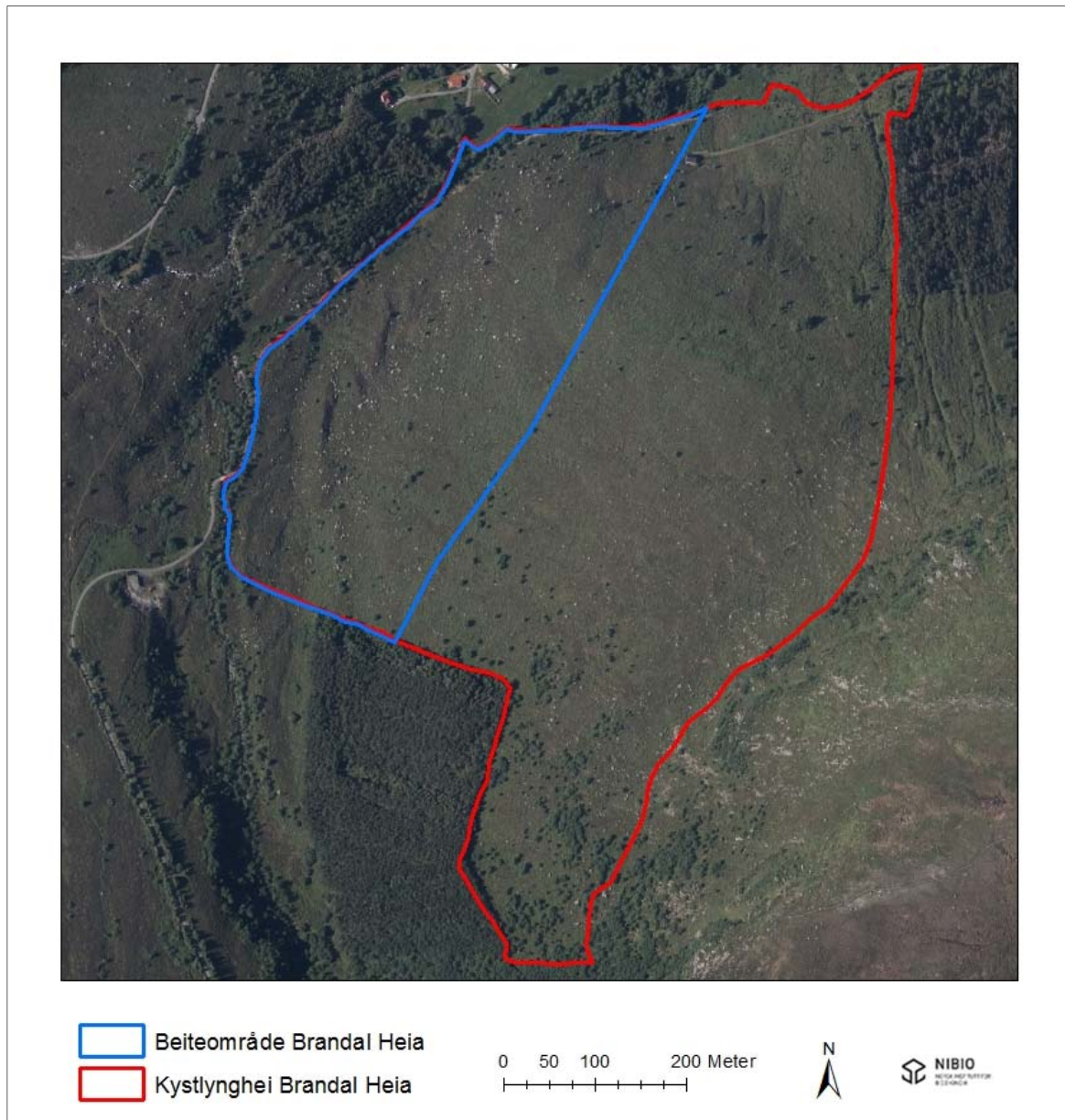
Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. & Kvamme, M., 1999: Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget. 252 s.

## 7 Ortofoto/kart



Figur 2. Topografisk kart som viser kystlynghei-lokaliteten Brandal, Heia, som ligger i Naturbase, (inntegnet med rød grense). Kartgrunnlag: Norge digitalt.





**Figur 3.** Ortofotogrammetri som viser beiteområdet for lokaliteten Brandal, Heia (inntegnet med blått). Området som ligger i Naturbase som kystlynghei er inntegnet med rødt. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

## 8 Bilder



**Figur 4.** Bildet viser beiteområdet for lokaliteten Brandal, Heia sett oppover mot fjellkollen Heida, fra vest mot sør-øst. Foto: Synnøve Nordal Grenne/NIBIO. 28.09.2016



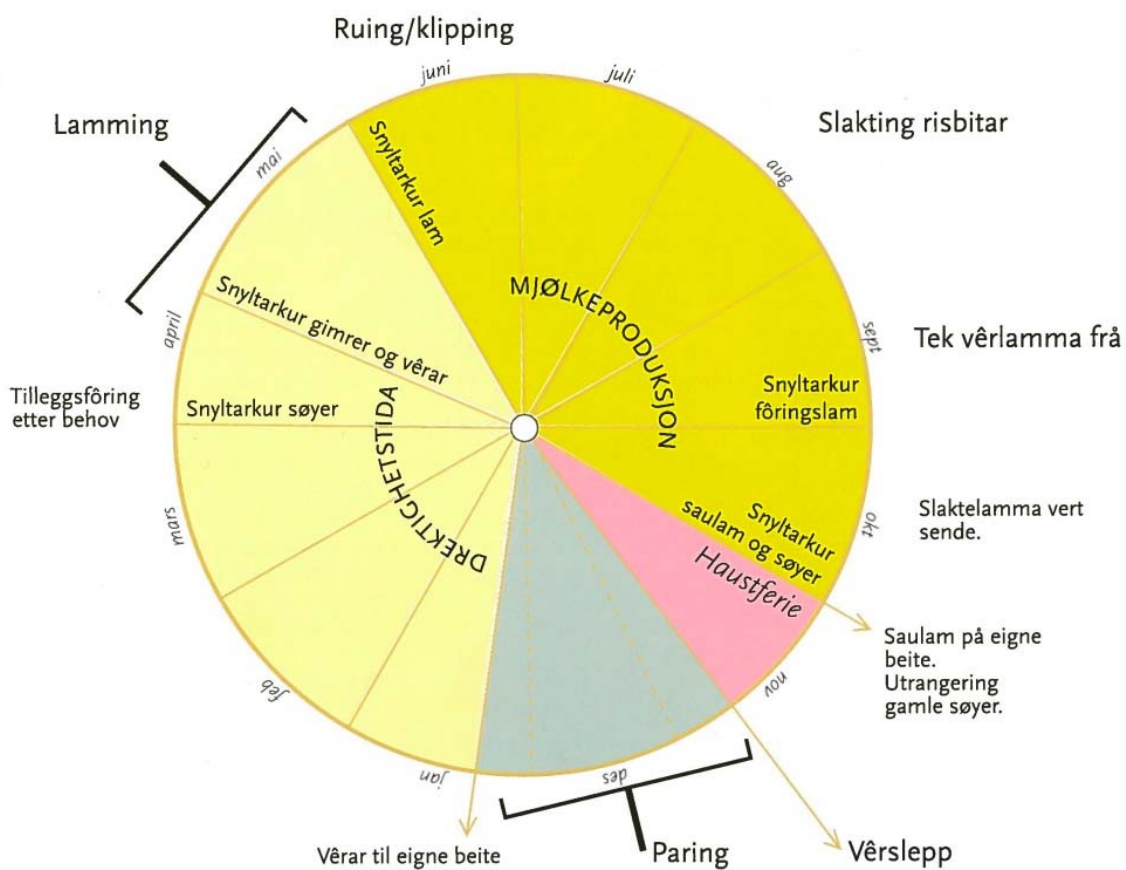
**Figur 5.** Bildet viser beiteområdet for lokaliteten Brandal, Heia sett fra vest mot øst. Foto: Synnøve Nordal Grenne/NIBIO. 28.09.2016

# Vedlegg

## Vedlegg 1: Eksempel på villsaudrift gjennom året fra Grøneng (Sogn og Fjordane).

Kilde: Villsauboka Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.

*Kommentar: Denne modellen har en noe høy bruk av parasittbehandling. Merk at parasittbehandling og behandling mot utøy (flått og sauekrabbe) må vurderes lokalt.*



## Vedlegg 2: Retningslinjer for lyngsviing utarbeidet av SNO

### SNO-retningslinjer for lyngbrenning



---

Til: Ansatte i SNO og tjenesteytere

---

Fra: SNO-sentralt

---

Dato: Gjeldende fra 2011

---

Mange verneområder langs kysten innehar store areal med kystlynghei. Dette er en menneskeskapt naturtype som er avhengig av bruk for å bestå. Hvis bruken opphører, vil områdene gro til med busker og trær. Fremmede arter som bergfuru og/eller sitkagran har også blitt plantet mange steder, og er i dag i full spredning. Lyngbrenning er en rask og kostnadseffektiv måte å skjytte kystlyngheia på. Målet er å få fram en mosaikk av vegetasjonsflater med røsslynghei i ulik alder. Da vil heia få størst variasjon og vil også få best fôrverdi. Lyngbrenning i kombinasjon med beiting er den beste måten å skjytte lynghei på. Hvis det i lyngheia er stort oppslag av busker og trær bør dette ryddes før man brenner. Men man kan med fordel la noe stå igjen da treklynger kan brukes som skjul for dyra og beite. Antall år mellom lyngbrenninger kan variere (fra åtte år til over 20 år). Sjekk røsslyngtilstanden; gammel og grov lyng bør brennes, men vær klar over at regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng brennes før ny kommer tilbake. Det beste er å brenne FØR mosemattene får mulighet til å bli heldekkende. Husk fotodokumentasjon før, under og etter arbeidet.

#### Før brenning

- Skjøtselshjemmel gjennom verneforskrift eller NML § 47, og bestilling fra forvaltningsmyndigheten skal foreligge
- Det er kommunen som er myndighet vedrørende åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom "Forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner". Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon fra forbudet
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Naboer og grunneier skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Ha en plan for hvordan brannen kan slukkes
- Planlegg godt hvor det skal brennes – en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter eller tjern) eller må det brennes branngater? Ei branngate bør ha en bredde på 5-6 m
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (sein høst til tidlig vår fram til seinest 15. april)
- Ta hensyn til fugl. Brenningen bør skje før hekketiden. I de sørligste delene av kysten er ærfugl og grågås vanligvis i gang med hekking i mars måned, og brenning i slike områder bør derfor være avsluttet innen 15. mars

- Ta hensyn til fornminner og kulturminner

### **Under brenning**

- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke
- Vanligvis brenner man med vinden
- Ha godt med mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lange skaft, snøskufler etc.)
- Brannen kan startes med en propanblåselampe. Det er en fordel å tenne på flere steder slik at det danner seg en brannfront
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke
- Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker

### **Etter brenning**

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket
- Ha beredskap ved behov for etterslukking
- Få inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Naboer og grunneier skal alltid varsles og etter at brenningen er avsluttet

NOTATER

NOTATER

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.